

Topos politické korektnosti v současném českém mediálním diskurzu

Eva Lehečková a Michal Hořejší

Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK

eva.leheckova@ff.cuni.cz; mhorejsi@ujc.cas.cz

Konference České sociologické společnosti, 3. 2. 2017, FF UK

Téma

1. Komparativní studie z oblasti analýzy diskurzu: užívání diskurzivního vzorce „politická korektnost/politicky korektní/politicky korektně“ v českém mediálním diskurzu

Téma

1. Komparativní studie z oblasti analýzy diskurzu: užívání diskurzivního vzorce „politická korektnost/politicky korektní/politicky korektně“ v českém mediálním diskurzu
2. Proč?
  - Nárůst v užívání spojení „politická korektnost“ v roce 2015 v médiích a tematizace této diskurzivní strategie samotnými aktéry mediálního diskurzu.

3

Téma

1. Komparativní studie z oblasti analýzy diskurzu: užívání diskurzivního vzorce „politická korektnost/politicky korektní/politicky korektně“ v českém mediálním diskurzu
2. Proč?
  - Nárůst v užívání spojení „politická korektnost“ v roce 2015 v médiích a tematizace této diskurzivní strategie samotnými aktéry mediálního diskurzu.
  - PK = ideologie sociální rovnosti vyjadřované i nediskriminační komunikací (diskurzivní praxí), zejména bez ohledu na gender a etnickou příslušnost

4

Téma

1. Komparativní studie z oblasti analýzy diskurzu: užívání diskurzivního vzorce „politická korektnost/politicky korektní/politicky korektně“ v českém mediálním diskurzu
2. Proč?
  - Nárůst v užívání spojení „politická korektnost“ v roce 2015 v médiích a tematizace této diskurzivní strategie samotnými aktéry mediálního diskurzu.
  - PK = ideologie sociální rovnosti vyjadřované i nediskriminační komunikací (diskurzivní praxí), zejména bez ohledu na gender a etnickou příslušnost
3. > pilotní výzkum založený na materiálu z archivu MediaSearch NewtonMedia ze září 2015

5

PK v mediálním diskurzu v září 2015

- (1) „Obávám se, že jednou na tuto hypertrofovanou **korektnost** Evropa zajde“ (Právo 5. 9. 2015, B. Sobotka v rozhovoru vedeném N. Adamčíkovou)
- (2) „Takzvaně **politicky korektní** a multikulturálně pomýlení evropští představitelé“ (Ekonom 10. 9. 2015, Václav Klaus v rozhovoru s J. Pravcem)
- (3) „**politickou korektnost**, jež znemožňuje nazývat věci pravými jmény“ (Reflex 10. 9. 2015, odpověď Cyrila Höschla na dotaz čtenáře)
- (4) „Ale stejně tak je potřeba necítit přehnanou **politickou korektnost** a nebát se vyjádřit s těmito názory“ (HN 7. 9. 2015, Daniel Konrád)
- (5) „Jasně a bez zbytečné **politické korektnosti** pojmenovávat palčivé problémy Česka“ (Lidové noviny 5. 9. 2015, red)
- (6) „pod tlakem **politické korektnosti** začíná trpět svoboda slova a vyjádření“ (ForMen 1. 9. 2015, David Nesnídal)

6

Topos v analýze diskurzu

1. tradiční rétorika (Aristoteles): obecné argumentační schéma (variabilní formulace)
2. literární věda: leitmotivy
3. > diskurzivně-historický přístup (DHA; srov. Wodak – Reisigl 2009): obecné tvrzení (pravidlo, instrukce), které je součástí sdílených předpokladů (*doxa*) a propojuje argument se závěrem (konkluzí)
4. >> kritika/modifikace (srov. Grue 2009; Žagar 2010 – vycházející z Toulmina 1958): metoda rekonstrukce argumentačních vzorců (van Emmeren – Grootendorst 2004, v češtině Klein 2007)

7

Výzkumná otázka

- Jak se vyvíjí užívání PK v českém mediálním diskurzu?
- Jaké rozdíly v užívání lze identifikovat mezi 90. léty 20. století a podzimem 2015?

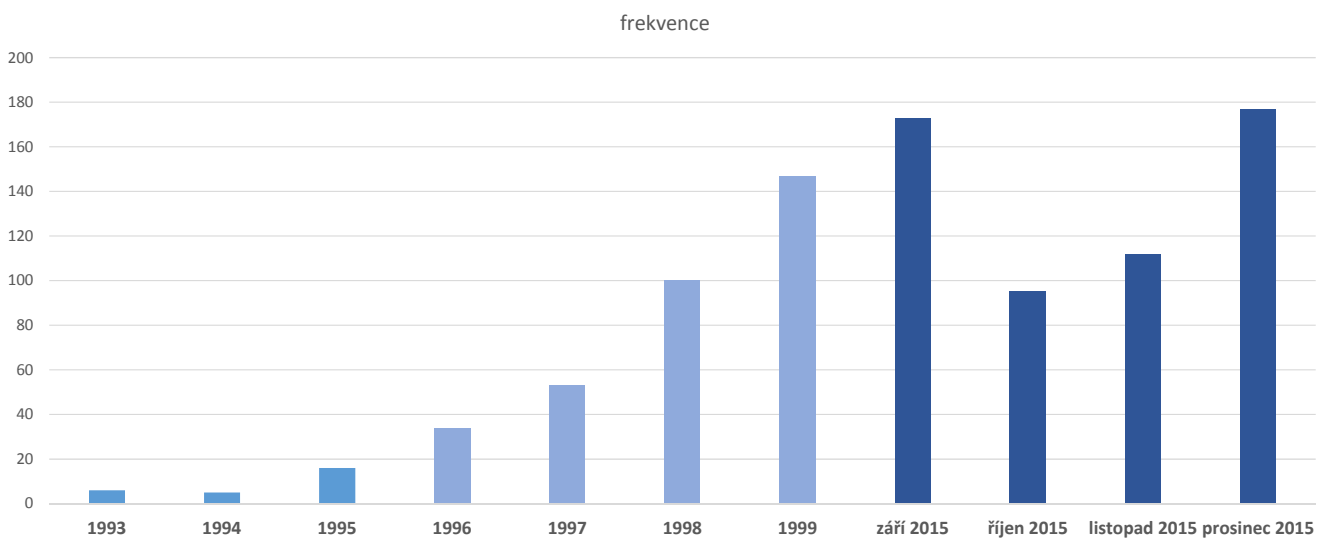
8

Data

- archiv MediaSearch Newton Media
  - české mediální texty (tisk/rozhlas/televize)
- 2 období – 919 dokladů:
  - 1993 (1996)–1999: 362
  - 09–12 2015: 557

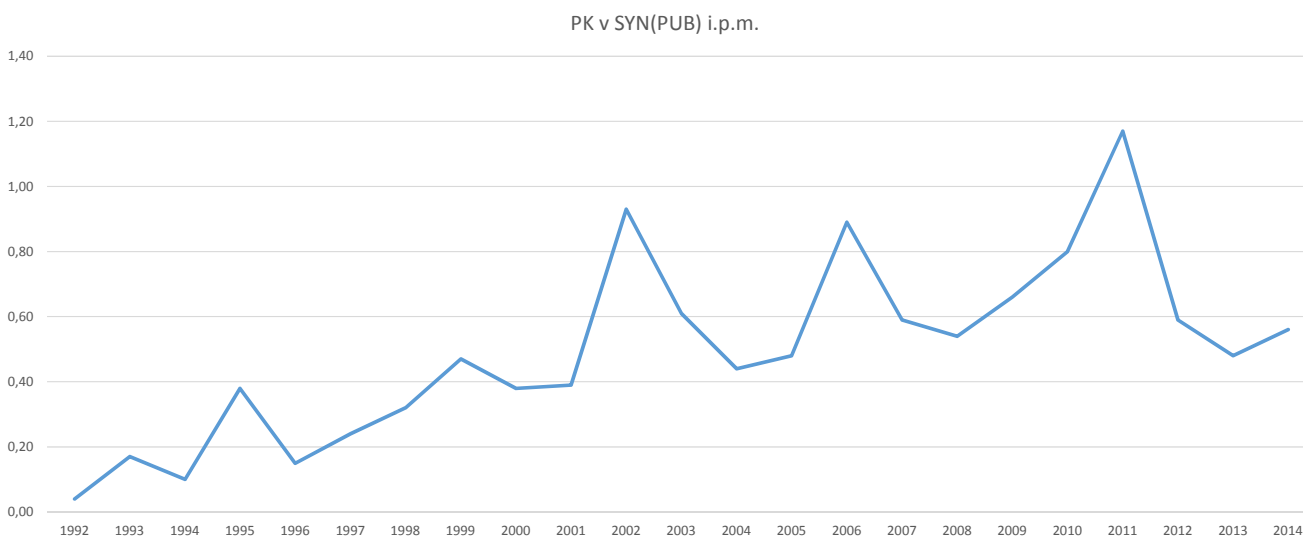
9

Distribuce výskytů 1993–1999 a 09–12/2015

10

Vývoj výskytů v pub v SYN (2610 výskytů)

11

Metoda

- diskurzivní analýza opřená o korpusové metody (Baker 2006)
- manuální anotace > anotační schéma – proměnné:
  - datum/informace o médiu a dokladu/informace o aktérech/informace o formách

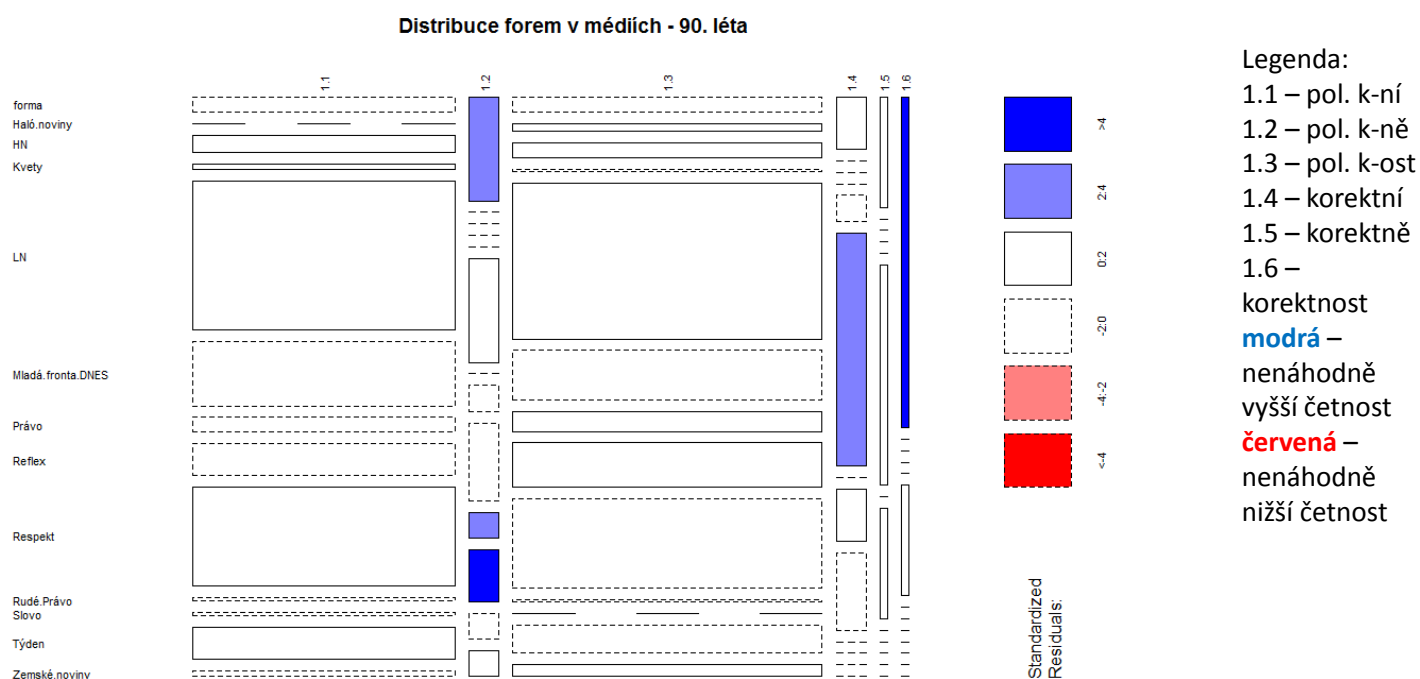
datum	zdroj	druh	žánr	autor textu	role autora	funkce	autor citace	role autora citace
	<i>periodikum</i>	tisk rozhlas televize	zpravodajství publicistika rozhovor anketa inzerát dopis	<i>jméno</i>	novinář odborník politik umělec čtenář	původní citace parafráze odpověď	<i>jméno</i>	odborník politik novinář umělec spisovatel obyvatel
výraz	slovní druh	odstup	negace					
PK K	korektní korektnost korektně	tzv. „“	pos neg					

12

Metoda

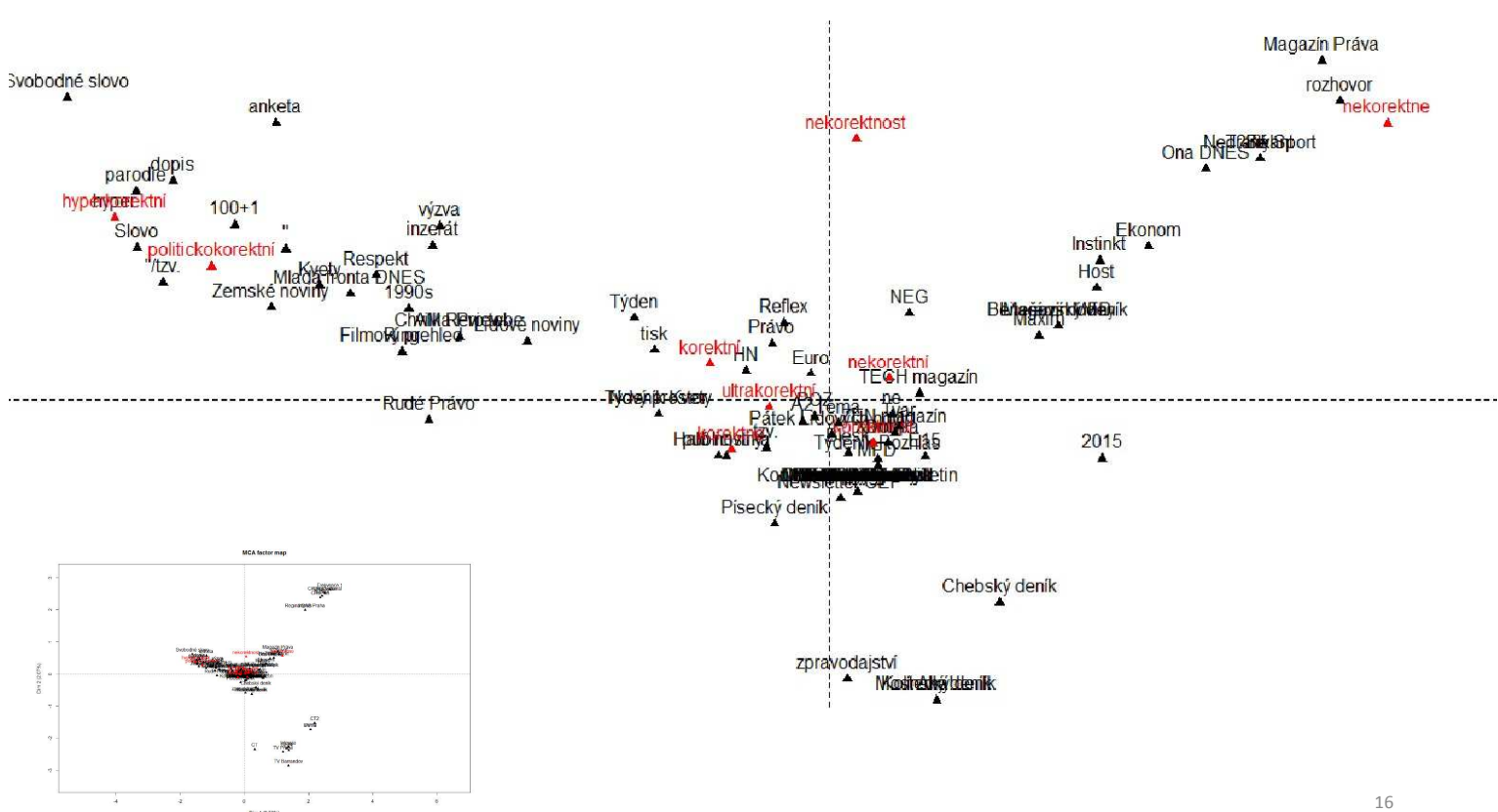
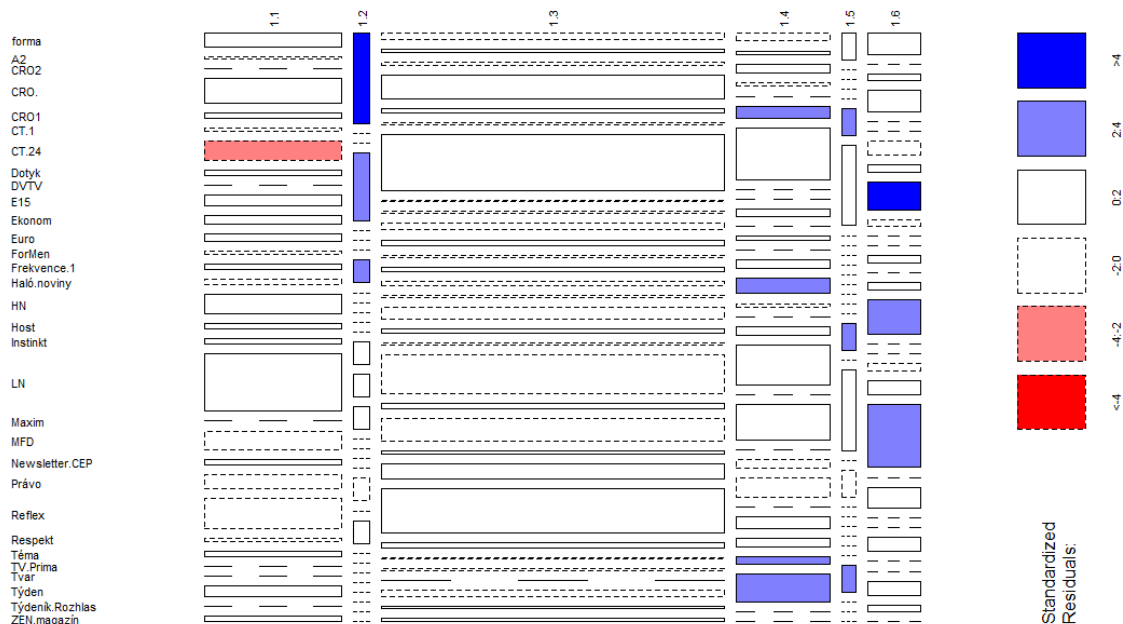
- diskurzivní analýza opřená o korpusové metody (Baker 2006)
- manuální anotace > anotační schéma – proměnné:
  - datum/**informace o médiu a dokladu**/**informace o aktérech**/**informace o formách**
- analýza:
  - mozaikový graf distribuce jednotlivých forem v médiích v obou obdobích
  - mnohočetná korespondenční analýza (Multiple Correspondance Analysis) v R (3.2.2, R Studio) (Levshina 2015)
  - kvalitativní analýza kolokací

13

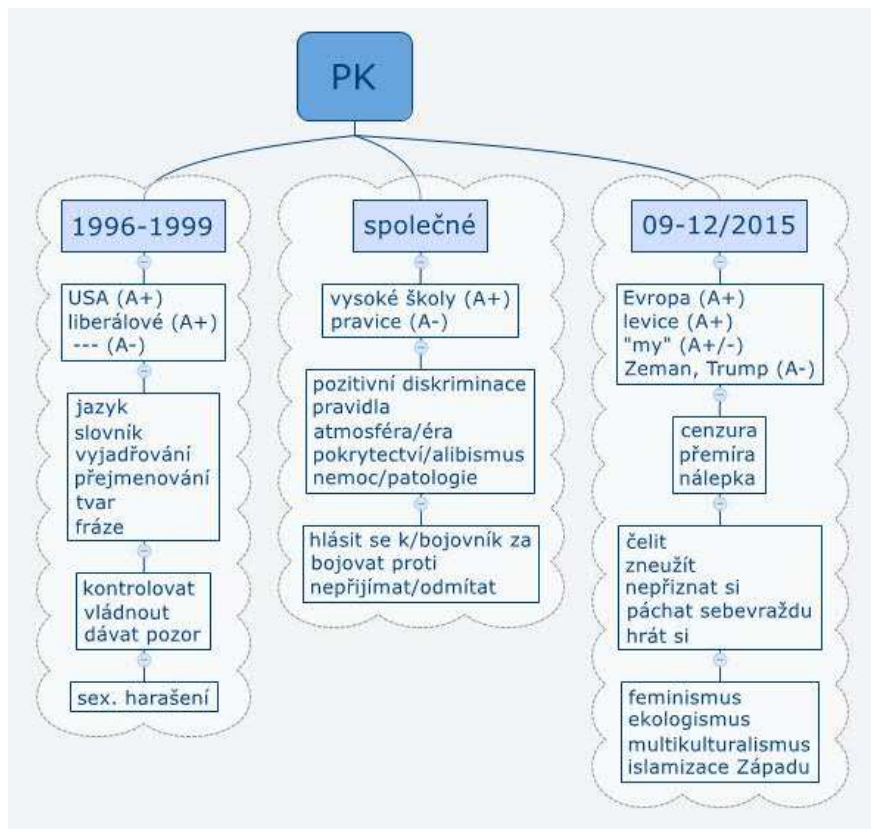

14

Distribuce forem v médiích - 09-12/2015

17

18

Shrnutí

1. Užívání PK 90. léta vs. 2015:

- v 90. letech i 2015 dominantní negativní hodnocení PK
- nediskriminační/neurážlivé vyjadřování (nástroj) > překážka v diskurzivní praxi (lež/ztráta svobody slova)
- adjektivum > různé formy, dominuje (*politická*) *korektnost*
- změna v počtu a struktuře médií s výskyty PK
- nárůst souřadících konstrukcí – pravidelných spojení (*feminismus*, *multikulturalismus*)

2. PK se užívá jako schematizovaný diskurzivní vzorec

- uplatnění v nových kontextech
- eliminace názoru a legitimizace vlastního názoru
- ovládnutí diskurzu

19

Literatura

BAKER, P. (2006): *Using Corpora in Discourse Analysis*. London: Continuum.

Český národní korpus - SYN. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Cit.31.01.2017, dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.

EEMEREN, F. H. van – GROOTENDORST, R. (2004): *A Systematic Theory of Argumentation: The Pragmatic-Dialectical Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

GRUE, J. (2009): Critical discourse analysis, topoi and mystification: disability policy documents from a Norwegian NGO. *Discourse Studies*, 11(3), s. 305–328.

KLEIN, O. (2007): *Argumentace v komunikaci*. Praha: FF UK.

LEVSHINA, N. (2015): *How to Do Linguistics in R. Data Exploration and Statistical Analysis*. Amsterdam/New York: John Benjamins.

R Development Core Team (2008). *R: A language and environment for statistical computing*. Vienna: R Foundation for Statistical Computing. URL <http://www.R-project.org>.

WODAK, R — REISIGL, M. (2009): The Discourse-Historical Approach (DHA). In: Ruth Wodak — Michael Meyer (eds.), *Methods of Critical Discourse Analysis*. Second Edition. London: SAGE Publications, s. 87–121.

ŽAGAR, I. Ž. (2010): Topoi in Critical Discourse Analysis. *Lodz Papers in Pragmatics*, 6(1), s. 3–27.

20